

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В США

Мандюк Андрій, Літкевич Ольга, Кійко Вікторія
Львівський державний університет фізичної культури

Аннотация

Рассмотрены особенности программно-нормативного обеспечения физического воспитания в США. Определены подходы к составлению программ по физическому воспитанию, которые используются в общеобразовательной системе Соединенных Штатов. Определены государственные структуры, которые отвечают за формирование соответствующих программ. Обнаружены некоторые особенности двигательной активности учеников общеобразовательных школ США. Изучены подходы к оцениванию успеваемости учеников на занятиях по физической культуре в разных штатах. Проанализировано состояние материально-технического обеспечения занятий по физической культуре в общеобразовательных школах США.

Ключевые слова: программы, физическое воспитание, средняя школа, США.

Annotation

This article deals with the peculiarities of program-normative support of physical education process in the United States. The main approaches to the development of physical education programs, which are applied in general education system in the USA, were identified. State structures, which are involved in the development of these programs, were determined. Some peculiarities of secondary school pupils' physical activity were established. The specificity of pupils' assessment during physical education lessons in different States was identified. The state of material and technical support of physical education lessons in secondary schools in the United States was analyzed in this article.

Key words: programs, physical education, srcondary school, USA.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перед фізичним вихованням у сучасній загальноосвітній школі постало чимало викликів. Серед них фахівці виділяють такі, як необґрунтовані наукові підходи до регламентації фізичних навантажень з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дітей і відсутність науково обґрунтованої системи нормативних оцінок фізичної підготовленості [4].

Вивчення досвіду організації різних сфер суспільного життя в тих чи інших країнах завжди дає можливість виокремити певні позитивні елементи, які потенційно можуть застосовуватись у відповідних галузях. Наукове, організаційне, кадрове та матеріальне забезпечення процесу фізичного виховання окремих країн – є предметом для вивчення аналізу та порівняння. Об'єктивне виокремлення найнеобхіднішого фактичного матеріалу дозволить, на нашу думку, полегшити розуміння деяких проблем і дозволить вирішити певні завдання, які сьогодні постали перед системою фізичного виховання в Україні.

США сьогодні все ще залишається країною з найуспішнішою економікою, високими соціальними стандартами та загалом демонструє якісну організацію практично усіх суспільних галузей. Саме тому підходи до організації процесу фізичного виховання в цій країні, безумовно,

можуть бути цікавими для вітчизняної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка вітчизняних і зарубіжних авторів вивчали ті чи інші аспекти підготовки кадрів з фізичного виховання в США. Зокрема, в цьому контексті слід згадати дослідження Т. Ю. Осадчої «Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США» (2005 р.), Н. В. Адамського «Ориентиры развития физкультурного образования в США» (2006 р.) та Сергія Мединського «Структура підготовки фахівців із фізичного виховання у США в аналогії з Україною» (2012 р.).

Низка досліджень щодо американської системи освіти проведена в Росії. Зокрема, це дисертація Ольги Бессарабової на тему «Образовательные стандарты средней школы США: состояние и тенденции развития» (2006) [1] і дисертація Дмитра Корфа «Правовые основы финансирования образования в США» (2009) [2]. В цих наукових працях автори аналізують програмно-нормативне забезпечення середньої освіти в США.

Національні стандарти з фізичного виховання в США досліджував також Максименко (2010 р.).

Незважаючи на окремі наукові праці, які розкривають специфіку фізичного виховання в США, питання щодо особливостей програмно-нормативного, кадрового та матеріального забезпечення цього процесу безпосередньо в умовах загальноосвітньої школи сьогодні є маловивченими.

Мета дослідження – визначити специфіку програм з фізичного виховання в системі середньої освіти США.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, контент аналіз, теоретичний аналіз та синтез.

Дослідження виконане в межах теми: «Обґрунтування нор-

мативної бази рівня фізичної підготовленості учнів 5-9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» (номер державної реєстрації: 0112U003242).

Результати дослідження. Особливістю фізичного виховання в США є наявність загальнонаціональних стандартів у цій сфері, а також – рекомендацій провідних організацій з фізичної культури та спорту, відповідно до яких програми з фізичного виховання складають на рівні штату, або у самій школі.

На практиці складанням шкільних програм займаються відділи освіти адміністрацій штатів, а в більшості штатів (понад 60%) програми складаються на рівні самих шкіл на основі рекомендацій провідних організацій в цій сфері [5, 6].

Усі нормативні документи у сфері фізичної культури та спорту, незалежно від законодавства штату в якому вони були прийняті, повинні базуватися на національних стандартах, які розроблені NASPE (Національною асоціацією Спорту і Фізичного виховання). NASPE – некомерційна професійна асоціація, що встановлює стандарти для практики в галузі фізичного виховання і спорту. Сьогодні асоціація нараховує 16000 членів, серед яких вчителі фізичного виховання, фахівці з управління спорту, провідні науковці галузі, спортивні тренери, факультети коледжів і університетів, які готують фахівців у галузі фізичного виховання. Це найбільша з п'яти національних асоціацій, що входять до складу асоціації «Товариство здоров'я та викладачів фізичного виховання» (Society of health and physical educators), колишнього американського Альянсу з питань здоров'я, фізичного виховання, відпочинку і танців (AHPERD). Це одна з ключових організацій, що займається програмно-нормативним забезпеченням різних форм фізичного виховання [7].

Важливими для створення програм з фізичного виховання є загальнонаціональні рекомендації для вчителів фізичного виховання. У 2008 році Департаментом охорони здоров'я та соціальних служб (у подальшому HHS) США було видано перші комплексні настанови щодо фізичної активності для всіх американців, сюди ж були включені ключові рекомендації для дітей і підлітків. (USDHHS, 2008; NASPE, 2004; Strong, et al., 2005; Glickman, et al., 2012; AAP, 2006)[8, 14].

Цікавим, на нашу думку, є нормативний документ «Комплексні програми з фізичної активності для загальноосвітніх навчальних закладів: Допоможемо всім учням досягти 60 хвилин рухової активності кожного дня», який був розроблений NASPE у 2013 році.

У цьому документі наголошується на необхідності введення у кожній школі комплексної програми з фізичного виховання.

Комплексна програма з фізичної активності для загальноосвітніх навчальних закладів (CSPAP) є системним підходом, за допомогою якого школи повинні використовувати всі можливості для фізичної активності на своїх базах, щоб виховувати фізично активних учнів, які долучаються до національної програми «60 хвилин плюс» фізичної активності кожного дня, і набувають навички і впевненості, щоб бути фізично активними впродовж всього життя.

Комплексна програма з фізичної активності для загальноосвітніх навчальних закладів (CSPAP) передбачає п'ять компонентів, а саме:

1. Фізичне виховання на високому рівні.
2. Фізична активність у школі.
3. Фізична активність до і після школи.
4. Залучення педагогічного колективу.
5. Залучення сім'ї та спільнот [5].

У 49 штатах і окрузі Колумбія було розроблено свої власні програми з фізичного виховання. Штат Айова є єдиним штатом, де не було розроблено власної програми з фізичного виховання, а в основному вчителі керуються національними програмними рекомендаціями.

Усі розроблені програми мають певні характеристики. У всіх штатах (окрім штату Айова) та окрузі Колумбія такими характеристиками є спрямованість на розвиток фізичних якостей учнів, надання учням знань про фізичну активність, досягнення та підтримка певного рівня фізичної підготовленості. Також важливе місце у цих програмах посідає поведінка на уроці фізичного виховання [13]. Стосовно оцінювання, то згідно даних 2012 року, воно проводиться у 46 штатах [11].

Також у деяких штатах є певні програмні особливості. Зокрема, у штаті Арізона фізичне виховання використовують в якості адресних покарань. Варто зазначити, що згідно даних масштабного моніторингового дослідження 2006 року, у 32,3% усіх шкіл США вчителям фізичного виховання дозволялось використовувати засоби фізичного виховання у якості покарань за погану поведінку на уроці фізичного виховання, у той же час у 8,9% шкіл така практика суворо заборонялась. У 22,6% шкіл вчителю дозволялось видалити учня з усього уроку або його частини за погану поведінку, водночас у 11,4% шкіл це заборонялось [6].

У штаті Арканзас одним з важливих напрямків програми з фізичного виховання є надання учням знань, умінь і навичок, які сприятимуть заняттям спортом та активному відпочинку впродовж життя. У штаті Вісконсін важливе місце у розробленій програмі посідає використання індивідуального підходу на уроках фізичного виховання.

Штат Міссурі, у свою програму з фізичного виховання ввів такі

розділи, як профілактика травматизму та "велнес". Велнес — це система оздоровлення, що дозволяє досягти емоційної і фізичної рівноваги, помірне і комфортне фізичне навантаження, здорове харчування, комплексний догляд за шкірою, хороший відпочинок, оптимізм і позитивне мислення [13].

Кожен викладач фізичного виховання створює власну програму для конкретного класу, базуючись на національних стандартах і стандартах штату, обираючи одну з моделей побудови програми: розвиваюче фізичне виховання; туризм та ігри—"пригоди"; програми з оздоровчою спрямованістю; інтегративне фізичне виховання; програми зі спортивною спрямованістю. Кожна модель має чітко визначений фокус, специфічні передбачувані результати навчального процесу, види фізичної активності, які пропонуються для опанування [3].

Створюючи власну систему тестування, викладач повинен керуватися, з одного боку, теоретичними положеннями з цієї проблеми (наприклад, перевірити кожен тест, що використовується за такими критеріями: обґрунтованість, вірогідність, об'єктивність, прийнятність, обрати відповідний тип тесту й форму його проведення), положеннями загальнонаціональних програм тестування, з іншого боку, враховувати особливості місцевої громади, рівень підготовленості дітей, пріоритети програми фізичного виховання. В останні роки актуальною вважається система оцінювання досягнень учня в порівнянні з його попередніми результатами, а також альтернативне оцінювання [3].

Оскільки у кожному штаті, кількість навчального часу, що відводиться для занять фізичним виховання є різною, на національному рівні було рекомендовано ту мінімальну кількість часу, яка обов'язково повинна бути виділена для відповідної навчальної

дисципліни.

У початковій школі програми з фізичного виховання спрямовані переважно на вирішення завдань формування та вдосконалення нових форм рухів. Ці завдання у вітчизняній теорії фізичного виховання включаються до групи освітніх завдань. У відповідних програмах середніх та старших шкіл акцент зроблено на вирішенні оздоровчих завдань. Цікаво, що, так би мовити, спортивній складовій відводиться досить незначний відсоток програмного матеріалу.

Аналіз спеціальної літератури дозволяє виділити низку характеристик, які містять програми з фізичного виховання відповідних штатів, серед них:

1. Розвиток фізичних якостей.
2. Використання знань про рухову активність.
3. Регулярна участь у ФВ.
4. Досягнення/підтримка певного рівня фізичної підготовленості.
5. Поведінка на уроці.
6. Оцінювання.
7. Інші напрямки [13].

У 50 штатах з 51 розроблено власні програми з фізичного виховання, але лише 35 штатів вимагають від місцевих районних шкіл дотримання або узгодження своїх програм з програмою штату.

Оцінювання на уроках фізичного виховання проводиться у 46 штатах. Загалом оцінювання на уроках фізичного виховання зазвичай проводиться в межах таких стандартів:

- розвиток фізичних якостей і рухових навичок;
- знання та вміння їх застосовувати на практиці;
- уміння планувати та організовувати фізичну активність;
- поведінка на уроці фізичного виховання;
- регулярне відвідування занять з фізичного виховання;
- рівень фізичного стану [11].

У 2010 році оцінка на уроці фізичного виховання ставилась у 19

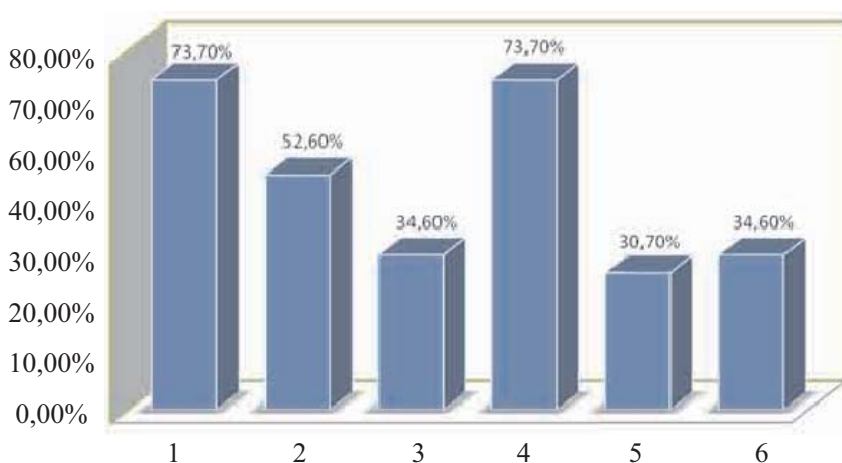

штатах. Станом на 2012 їх кількість зросла до 26 штатів.

У 26-ти штатах оцінювання учнів на уроках фізичного виховання має свої особливості. На рисунку наведені ті форми діяльності, які зазвичай оцінюються на уроках фізичного виховання у цих штатах.

Як видно з рисунку, пріоритетними при оцінюванні на уроках фізичного виховання є такі критерії: рівень фізичного стану та рівень розвитку рухових навичок оцінюються у переважній більшості штатів – 73,7%. Рівень знань та вміння застосовувати їх на практиці оцінюються у близько половині штатів – 52,6%. Розвиток фізичних якостей і поведінка на уроці фізичного виховання оцінюються у третині штатів – 34,6%. Також у третині цих штатів (30,7%) оцінюють залученість до фізичної активності за межами школи. Варто зазначити, що такий критерій оцінювання як залученість до фізичної активності за межами школи не входить до національних загально рекомендованих критеріїв оцінювання у процесі фізичного виховання [13].

Фізична культура — це предмет, який входить в список обов'язкових до вивчення та відвідування у всіх загальноосвітніх навчальних закладах США. Але не всім показані такі заняття за станом здоров'я або через інші обставини, тому існує законний

1 – рівень фізичного стану
2 – рівень знань
3 – розвиток фізичних якостей
4 – розвиток рухових навичок
5 – ФА за межами школи
6 – поведінка на уроці ФВ

Рисунок 1. Пріоритети в оцінюванні на уроках ФВ в США

спосіб отримати звільнення від уроків фізичного виховання. У таблиці наведені обставини, за яких учень може бути звільнений від уроків фізичного виховання [10].

Як видно з таблиці, причинами для звільнення від уроків фізичного виховання можуть бути:

- релігійні погляди – дитина може бути звільнена від уроків фізичного виховання, якщо умови або способи проведення уроків з фізичного виховання суперечать релігійним поглядам учня. У такому випадку для звільнення від уроку достатньо записки від батьків учня.

- медичні протипоказання – якщо учень не може відвідувати уроки з фізичного виховання за

станом здоров'я, він зобов'язаний надати медичну довідку, у якій повинні бути перелічені усі види діяльності, що на думку медичних спеціалістів, можуть завдати шкоду здоров'ю учня.

- особливості розташування школи – якщо школа в силу певних обставин не може створити належних умов для проведення уроків з фізичного виховання, то учні на вимогу батьків або шкільної адміністрації можуть бути звільнені від уроків, присвячених певному виду рухової активності (плавання).

Варто зазначити, що коли учня звільняють від уроку фізичного виховання з вищезгаданих причин, то не позбавляють його мож-

Таблиця 1.

Причини звільнення від уроків фізичного виховання в США

Категорії причин	Причини	Процедура звільнення від занять	Альтернатива урокам з ФВ
Особисті	Релігійні погляди	Записка від батьків	Після затвердження звільнення від уроків ФВ, учні залучаються до рекомендованих форм фізичного виховання
	Медичні протипоказання	Медична довідка з обов'язковим переліком заборонених видів діяльності	
Особливості розташування школи (класу)	Доступ до спортивних майданчиків, спортзалів і т.п.	З ініціативи шкільної адміністрації або батьків	

ливості участі у фізичній активності в межах школи. Якщо учень звільнений від уроку через релігійні погляди, то він може брати участь в інших формах фізичного виховання, які пропонуються в школі. Якщо причина звільнення – стан здоров'я учня, то йому на уроці буде запропонований той вид діяльності, до якого він не має проти показів, і який відсутній у переліку не рекомендованих видів фізичної активності у медичній довідці. Причиною для звільнення від уроку може бути незадовільний стан приміщення, наприклад ванни басейну. У такому випадку учня звільняють від уроку на вимогу батьків або адміністрації школи та залучають до інших форм фізичного виховання впродовж навчального дня в школі.

Згідно даних дослідження, всього у 2007-2008 роках у 387 шкільних округах від уроків фізичного виховання було звільнено 33331 учня старшої школи. Ця цифра становить трохи більше 5% усіх учнів старшої школи штату Іллінойс у 2007 році (Fall Housing Report of 2007).

Матеріальна база загальноосвітніх шкіл США, в аспекті забезпечення процесу фізичного виховання, безперечно, викликає зацікавленість, адже таку інформація можна досить легко порівняти з відповідним забезпеченням в Україні. Забезпеченість шкіл критими та відкритими об'єктами для занять фізичним вихованням багато в чому визначає якість проведення уроків фізичного виховання. У таблиці представлені дані моніторингового дослідження оснащення шкіл США об'єктами для занять фізичним вихованням [6].

Висновки

Фізичне виховання є обов'язковим навчальним предметом, який входить до навчальної програми початкової, середньої та старшої школи США.

Рисунок 2. Найпоширеніші причини звільнення від уроків ФВ в США

Таблиця 2.

Забезпеченість шкіл об'єктами для занять фізичним вихованням в США

Тип об'єкту	Молодша школа	Середня школа	Старша школа
Криті об'єкти:			
Фітнес центр	7,1%	18,1%	32,7%
Танцювальна студія	5,7%	6,5%	20,8%
Тренажерний зал	77,4%	90,8%	97,0%
Басейн	6,7%	6,9%	18,5%
Бігові доріжки	2,5%	1,5%	9,4%
Поле для ракетболу та сквошу	3,0%	1,9%	5,9%
Кімната для зважування	10,5%	46,1%	87,6%
Зал боротьби	4,9%	15,1%	39,9%
Відкриті об'єкти:			
Майданчик для бейсболу і софтболу	74,2%	79,6%	88,4%
Спортивний стадіон	93,2%	89,6%	90,0%
Обладнання для ігор	93,9%	Не визнач.	Не визнач.
Майданчик для баскетболу	80,7%	73,6%	51,8%
Басейн	5,5%	9,3%	12,7%
Тенісний корт	24,3%	34,2%	61,2%
Майданчик для волейболу	34,1%	33,5%	29,3%
Поле для гри в футбол	68,5%	78,8%	87,8%
Доріжки для ходьби, бігу	45,6%	59,2%	71,5%

Кожен шкільний округ, школа, вчитель фізичного виховання повинні складати власну програму, враховуючи положення та рекомендації урядових програм, адаптовуючи існуючі наукові теоретичні концепції до умов кон-

кретної общини, школи або класу. На практиці складанням шкільних програм займаються відділи освіти адміністрацій штатів, а в більшості штатів (понад 60%) програми складаються на рівні самих шкіл на основі рекоменда-

цій провідних організацій в цій сфері.

Оцінювання на уроках фізичного виховання проводиться у 46 штатах. Зазвичай учні оцінюються в рамках за такими критеріями: розвиток фізичних якостей та рухових навичок; знання та вміння їх застосовувати на практиці; уміння планувати та організувати фізичну активність; поведінка на уроці; регулярне відвідування занять; рівень фізичного стану. Причинами звільнення з уроків фізичного виховання можуть бути: релігійні погляди, медичні протипоказання, особливості розташування (школи).

Подальші дослідження специфіки фізичного виховання у США повинні торкнутись конкретних особливостей організації цього процесу в тих чи інших штатах. Також важливим аспектом є порівняльний аналіз системи фізичного виховання США та України.

Література:

1. Бессарабова О. Н. Образовательные стандарты средней школы США: состояние и тенденции развития: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О. Н. Бессарабова. – В., 2006. – 223 с.
2. Корф Д. В. Правовые основы финансирования образования в США : дис. канд. юр. наук: спец. 12.00.14 / Д. Корф. – М., 2009. – 148 с.
3. Осадча Т. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США. Автореферат / Т. Осадча. – Л., 2005. – С. 3–9.
4. Москаленко Н. В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора фіз.вих. і с. : спец. 24.00.02 „ Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Н. В. Москаленко – Київ, 2009. – 41 с.
5. Comprehensive School Physical Activity Programs: Helping All Students Achieve 60 Minutes of Physical Activity Each Day.-, American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.-13 – 2013. – P. 3–31.
6. Lee S., Burgerson Ch., Fulton J., Spain Ch. Physical Education and Physical Activity: Results From the School Health Policies and Programs Study // Journal of School Health, October 2007, Vol. 77, No. 8 American School Health Association, 29 – 2008. – P. 64–72.
7. National association for sport and physical education 2012 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.aahperd.org/naspe/about/upload/NASPE-Governance-Organizational-Chart.pdf> (05.01.2014).
8. NASPE Strategic Plan 2010-2012 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.aahperd.org/naspe/about/upload/NASPE-Strategic-Plan-2010-2012.pdf> (10.01.2014).
9. Opportunity to Learn, Guidelines for Elementary, Middle & High School Physical Education. A Side-by-Side Comparison . – 2010. – P. 19.
10. Physical Education (K–12) Alberta Learning, Alberta, Canada – 2000. – P.33. – Режим доступу: <http://education.alberta.ca/media/450871/phys2000.pdf>. Дата доступу: 3.02.14.
11. Physical Education Evaluation 2013-2014 [Electronic resource]. – Access mode: <http://education.ohio.gov/Topics/Ohio-s-New-Learning-Standards/Physical-Education> (28.03.2014).
12. Rulz H., Koch Ch., Physical Education Exemption Report Summary. Illinois State Board of Education. – 2008. – 25 p.
13. Shape of Nation full 2012 National Association for Sport and Physical Education. – 2012. – 92 p.

